

קול של חופש

ראיון עם גיורא רפאלי

אהרון חבר

מי מבין הקוראים שלומד בישיבה כבר פגש מן הסתם את גיורא רפאלי, ידיד של הרב דרייפוס שמגיע לישיבה כל יום רביעי. גיורא לא מעוניין לדבר על עצמו יותר מידי, אז אני אתן הקדמה קצרה, בהתבסס על מה שכתב בספרו.¹

גיורא נולד בחיפה ב-1939, וגדל בקיבוץ כפר מסריק. בכיתה י"א התחיל לנגן בקרן יער. הוא התקדם עם הזמן לנגינה בתזמורת, מתזמורת נוער ותזמורת חובבים לתזמורת צה"ל, ומשם לתזמורת חיפה והתזמורת הקאמרית הישראלית. ב-1978 מאס בסגנון החיים של נגן מקצועי, המלא בתחרותיות וקנאה ע"פ דבריו, והתפטר מהתזמורת. הוא התחיל להתקרב לאנתרופוסופיה, וב-1980 הצטרף לקבוצה שהקימה את היישוב האנתרופוסופי הרדוף. בהמשך למד באנגליה וגרמניה שירה במשך שש שנים, ע"פ מתודת 'הדרך לגילוי הקול' שיצרה הזמרת השוודית ורבק סוורדסטרום בעזרתו של רודולף שטיינר, מייסד האנתרופוסופיה. זמן מה לאחר חזרתו לארץ ב-1991 החל ללמד דרך זו.

סיכמנו שנדבר על הישיבה, ובפרט על המפגש של גיורא עם הישיבה.

גיורא: אסייג את ההתבטאויות שלי בכך שאני חדש כאן לגמרי, אולי חצי שנה.

אהרון: פה זה נחשב הרבה. כשהייתי פה שמונה חודשים רוב אלו שהגיעו לפניי כבר עזבו, והייתי כבר ותיק. חצי שנה זה זמן מכובד, אתה כבר חלק מהישיבה.

¹ כשהאדם שר, חוויית הקול החופשי. גיורא רפאלי, הוצאת הרדוף, 2008.

גיורא: אני אדבר, עד כמה שאני יכול, על החוויה של להיות בישיבה הזאת, ועל היחסים שלי עם הרב יאיר.

יאיר הוא הגשר שלי לישיבה, ובכלל לעולם היהדות. אני בצעירותי הייתי חילוני. לא סתם חילוני, אתה יודע, חילוני שמאלני, השומר הצעיר. כל העולם היהודי היה בשבילי מחוץ לתחום, לצערי. לא היה לי ממש מושג ולא התעניינתי. קראתי קצת בתנ"ך. אני לא יכול לומר שקראתי את כל התנ"ך, אבל יש חלקים שהכרתי, כאלו שלמדתי בבית הספר ועוד. אבל לא היה לי שום דיבור משמעותי עם אדם דתי, עד גיל שישים בערך.

ואז פגשתי את הרב יאיר, לפני ארבע עשרה שנה בערך. בתמימותו הוא הרגיש שהוא רוצה לשיר יותר בקלות. הוא אוהב לשיר, בן אדם מוסיקלי מאוד. יש לו תפקידים משמעותיים בראש השנה ויום הכיפורים, והוא מוליך תפילות ומזמורים ודברים הקשורים בטקסים הדתיים. גם מעבר לזה, אני מניח. אבל הוא הרגיש שהוא נעשה צרוד, שהוא לוחץ את הקול שלו, והוא התעניין מי יכול לעזור לו. הוא דיבר עם ברוך ברנר, שלמד אצלי קצת. ברוך שר כמו מלאך, כל כך חופשי ומוסיקלי, אין מה ללמד אותו לשיר. אחד היחידים שאמרתי לו "אין לי מה ללמד אותך".

ברוך סיפר לרב יאיר עלי. הוא צלצל אלי ואמר: בוא ניפגש. לא ידעתי שהוא רב בכלל – רק שאני נפגש עם יאיר דרייפוס. חיכיתי לו ברחוב בתל אביב, לפגוש אותו לפני שהוא דופק בדלת. אז אני רואה אותו בא מולי, בן אדם עם חליפה כחולה, חולצה לבנה, כיפה, זקן לבן. אי אפשר לטעות. אז התברר לי שהוא ראש ישיבה, יחד עם הרב שג"ר. התחלתי ללמד אותו. בעת ההיא הייתי בא לירושלים כל יום רביעי, ללמד בבית פרטי בעין כרם. שם הייתי פוגש אותו עם עוד כעשרה תלמידים.

איך שהתחלתי ללמד אותו אמרתי לו: תדמיין שהקול שלך לא מתחיל מפה, אלא מלמעלה, כאילו בשמיים, בעולם הרוח. אתה מאפשר לו לזרום דרכך, והלאה.

הוא אומר לי: אתה יודע, הרעיונות האלו שאתה אומר מופיעים בזוהר. אני לא ידעתי בכלל מה זה זוהר.

אמרתי לו: תביא לי ציטטות מהזוהר ומ'הדרך לגילוי הקול' של הזמרת השוודית ורבק, ותראה לי את החיבור. הוא עשה את העבודה הזאת, וכעבור שבוע הוא הביא לי ציטטים של הזוהר מול דברים של ורבק. אז הבנתי שאני יכול ללמוד ממנו לא פחות משאני יכול ללמד אותו.

הצעתי לו שכל פגישה תהיה שני שיעורים – אחד אני מלמד אותו לשיר, ואז הוא מלמד אותי, מה שהוא רוצה. בדרך כלל הוא התחיל מחסידות, מדברים שיכולים לפנות ללב שלי ולא כל כך לראש.

זה הסיפור שהתחיל עם יאיר ונמשך שנים ארוכות. כעבור כמה שנים הוא הפסיק לבוא לשיעורים כל שבוע, והיינו נפגשים בבית קפה בירושלים, שעה, שעה וחצי. היינו מדברים, מה אני יגיד לך, ענייני חולין. לא, לא חולין. עניינים של החיים שלנו, דברים פנימיים יותר. בין לבין הוא גם ביקר אותי עם המשפחה שלו בהרדוף. אשתי ואני התארחנו אצלו, כשהוא עוד גר בבית אל. הוא הזמין אונן לחתונות של הבנות והבנים שלו. נהפכנו למעין משפחה. יותר מאוחר הוא השיא את הבן הצעיר שלי, דניאל.

באיזה שהוא שלב הבנתי – חוץ מהמשפחה הכי קרובה שלי, אין בן אדם שיותר קרוב אלי מיאיר.

אין צורך לתאר איך אני נראה ואיך הוא נראה, ואיזה שני עולמות נפגשו כאן, שלא היה שום רמז לכך בצעירותי. יאיר הוא אדם דתי, שומר מצוות, אבל הוא חופשי בנפשו בצורה בלתי רגילה. החיבור בינינו זה השאיפה לחופש, וההבנה שאנחנו יכולים ללמוד אחד מהשני מה זה חופש. עדיין לא למדתי יהדות בשלב ההוא, אבל מפעם לפעם הייתי קורא, לא בצורה יותר מדי מחייבת או מסודרת.

לפני כמה חודשים, לפני שבאתי לפה, אמרתי לו: יש מושגים שאני בכלל לא מבין ביהדות, שאין לי מושג מהם. לדוגמא 'תלמוד בבלי', 'תלמוד ירושלמי'. מה זה תלמוד בכלל?

אמרתי לו: תסביר לי מה זה תלמוד. אז הוא אמר, אתה יודע מה, אולי תבוא פעם לישיבה ותראה. באותה תקופה יום רביעי, שתמיד הייתי עסוק בו, התפנה לי. אז באתי, ומאז אני פה כל שבוע. יש לי זכות לתלמוד עם אלחנן ועם יאיר, כל אחד עם העוצמות המיוחדות שלו. אלו איכויות אחרות, אבל כל אחד הוא מורה מורה, לא סתם.

כל פגישה מאוד מאוד משמחת אותי, ויש גם פגישות שמאוד קשות לי. קשה לי לתלמוד תלמוד, למשל. הראש שלי – אני לא רגיל להפעיל את ההיגיון והחשיבה שלי בצורה כזאת.

אני רואה גם איך שאתם הצעירים מתקתקים את המחשבות בצורה רהוטה ומהירה, קשה לעקוב אחרי מה שאתם אומרים, או אחרי אלחנן ויאיר. אבל מה, אלחנן ויאיר, הם מדברים איתי כמו חבר. לא כמורה ותלמיד בן יומו, אלא באופן נעים, מתוך רצון לעזור. יש מורה שמלמד אותך את העובדות, ויש מורה שעוזר לך ללכת בדרך, למצוא את הדרך שתהיה לך אפשרית. אני בן שבעים ושתיים ויאיר בן שישים ושתיים. מבחינה מסוימת אנחנו מאוד קרובים. תסלח לי על המילה הגסה, אבל יש בינינו פשוט אהבה. עם אני יכול לדבר יחסים של אהבה עם חבר, יאיר הוא הדמות הברורה, חד משמעית. גם עם אלחנן יש לי יחסים מאוד ככה... אבל יאיר זה כבר קשר, ואנחנו גם קרובים בגיל. יאיר מאוד מכבד את הדרך לגילוי הקול. בשבילו זו דרך רוחנית, שלבושה בלבוש מוסיקלי או קולי. הוא יודע שהדרך לגילוי הקול זה לא טכניקה של שירה בלבד.

אהרון: כשעברתי על הספר ראיתי שלא רק שתמיד יש מה לתלמוד עוד ולהוסיף, אלא שיש לכם גם מסורת. תלמיד ומורה, שלשלת של ההוראה. יש מעמד מיוחד למורים.

גיורא: המעמד של המורה איפה שאני מלמד, זה כמו פה. המעמד של המורה הוא רק מתוך זה שהוא עשה דרך יותר ארוכה. אם בא אליי מישהו שלא שר אף פעם, אני יכול לעשות איתו צעדים ראשוניים. אבל היחסים האישיים והאוירה שנמצאת בזמן שאני מלמד – כמו שאני מדבר עכשיו איתך, זה בדיוק הצליל שאני מדבר עם אנשים. אני לא מופיע בתור המורה, אלא בתור בן אדם שעוזר לאדם שמבקש לשחרר את הקול שלו. זה יכול להתרחש רק כשיש אוויר של חופש, של לימוד, של חיוך, של הומור ושל משחקיות. אני נמנע מביקורתיות, מדברים חד משמעיים.

אהרון: אצל האנשים שלמדת מהם, זה התנהל באותה צורה?

גיורא: לא. הם היו גרמניים. בתרבות הגרמנית אדם לא יזמין אותך לכוס קפה, אלא אם יש לו איזה אינטרס. אני הייתי שש שנים בגרמניה. היה לי מורה – אדם מקסים, מורה נפלא. הוא היה מלמד אותי בבית הפרטי שלו, בחדר השינה שלו. אף פעם הוא לא הזמין אותי לכוס קפה. במציאות הישראלית אי אפשר לתאר כזה דבר. בהתחלה הייתי צריך לקרוא לו אדון תומס. תומס אדם. אבל לאט לאט הורדתי את זה, כי לא יכולתי להסתדר עם זה. הוא הסכים כי הוא היה צעיר ממני בחמש עשרה שנה...

אהרון: נראה לי שיש הבדלים כאלה גם בין ישיבות שונות. בישיבה אצלנו היחסים בין רב ותלמיד קרובים, אבל יש מקומות שאפשר לדבר עם הרב רק בגוף שלישי.

גיורא: כן. המילה הכי חזקה שאני חווה מהישיבה הזאת זה חופש. אין מילה שיכולה יותר לתאר את מה שאני חווה מהמקום הזה, חופש.

והכבוד. כבוד למורים וכבוד לתלמידים. כבוד בין האנשים. ישראלים יכולים להיות מאוד בוטים וגסים, כמו שאתה מכיר מהצבא ומסגרות כאלה. פה אני לא רואה את זה. אולי אני תמים ולא רואה את המציאות כפי שהיא, ואתה תגיד לי: שמע, זה עבודה בעיניים. אבל ככה אני מתרשם בכל אופן. לא אכפת לי גם אם זה יותר קרוב למציאות או לא, אני לא חי פה עשרים וארבע שעות. אבל כשאני בא

לפה אני מרגיש שאני נושם יותר עמוק, שיש פה שקט מסוים. יש פה כוורת שלא נחה לרגע, אבל יש פה איזה שקט מסוים. הרגשה שמתייחסים... יחס אנושי.

אהרון: כן. כשאין מערכת היררכית נוקשה, אנשים פחות מפעילים כח אחד על השני.

גיורא: ישנה היררכיה, אבל ההיררכיה היא רוחנית. אם היררכיה היא רוחנית, אסור לה להשתמש בכח. היא לא יכולה לנצל משהו באופן כוחני או אגואיסטי. היא מגיעה מתוך יראת הכבוד שנותנים לאדם זה או אחר. יראת הכבוד והכרת התודה. זה דבר חשוב ובעל ערך, כמובן.

הייתי בשיחה שלכם לפני חודשיים בערך,² זו תמונה יפה מאוד.

אהרון: בעניין של 'גילוי הקול', האם יש מקום לחדש? בבית מדרש מנסים תמיד לומר משהו חדש, לחדש משהו מעצמי.

גיורא: אני למדתי את זה בגרמניה. למדתי את זה כמתודה, שיטה. קודם תעשה את זה, ואז את זה, ואז תוכל לשיר וכו'. הבנתי שזה לא מספיק. חזרתי לארץ והבנתי שאת העיקר לא אמרו לי: איך אתה מדבר עם בני אדם, איך אתה מתעניין בהם. כל ההיבט הזה של היחס לבן אדם כאדם. הוא הכי מעניין אותי כבן אדם, כתלמיד זה חשיבות שנייה. קודם כל – לא משנה אם הם צעירים או מבוגרים – מה קשה לך, מה עובר עליך, מה השאלות שלך. אני משתמש גם בחוש ההומור שלי. אני לא צריך לדאוג לדימוי של עצמי, כמורה חכם יותר או פחות. אני יודע את מקומי, מה שיש לי לעשות. יש לי מידה מסוימת של ניסיון וביטחון. כל תלמיד ופגישה צופנים הפתעות. אתה לא יכול לדעת בדיוק מה יקרה.

גם בלימוד פה – אתה לומד גמרא ופתאום את רואה שמדובר בעצם כך. פסקה מסוימת נוגעת כך בצורה הכי עמוקה, וזו הפתעה. אתה יכול לברך עליו.

² בסוף זמן חורף נערך כינוס של תלמידים וצוות. דיברנו על מצב הישיבה, וסוגיות שהציקו לאנשים שונים עלו לדיון.

אתה לא בא ללמוד פה משהו על פי סדר, טק טק טק. גם הלב שלך מתרחב. אנשים מביאים את הידע והחכמה היהודית גם דרך הלב.

זה מאוד בולט במקום הזה. ואני מנסה לעשות את זה, עוד לפני שבאתי לכאן. לשוחח כך עם התלמידים שלי. מה אנשים לא עוברים בתקופה שלנו? התבגרות, כאבים. אני לא מדבר על ההישגים. כשהייתי צעיר חשבתי שזה הכי חשוב, הישגים. היכולת לראות את החולשות שלי, את הכישלונות שלי, זה הסיכוי שלי באמת להתפתח, לא רק להתעסק בפרסים שלי. כאן יש משהו מזה. אני מרגיש שאצל הרב יאיר, הוא תמיד מנסה להביא את הצד החלש שלו, את הצד הפגיע. בחסידות זה נוכח מאוד יפה, מתואר בהרבה מעשיות. איך שמתוך החולשה שלנו, משהו חדש יכול להיוולד.

אהרון: לדוגמא, שכשמישהו בא לצדיק, הצדיק צריך למצוא איפה החולשה שלו שמשתקפת בחטא שמתארים בפניו.

גיורא: בן אדם שחי את החולשות שלו, ולא מכחיש אותן ומטשטש אותן, אלא מקבל את חוסר השלמות שלו, שזה חלק מהשלמות היותר גדולה. אין שלם מלב שבור. אין לנו מה להתיימש, כמו שר' נחמן אומר, צריך להיות תמיד בשמחה. כי אנחנו סובלים ומרגישים את הבדידות שלנו, אבל יודעים שזה הסיכוי שלנו, ואז אנחנו יכולים לשמוח.

אהרון: דיברנו על זה שמרכז העניין זה באמת להשתחרר ולהיות חופשי.

גיורא: אבל בישיבה זה חופש שמחובר למסגרת. חופש סתם זה הפקרות. המסגרת כאן היא לא חד משמעית, היא לא בוטה. אבל המסגרת היא הבנה של המקום הזה, של ההזדהות איתו.

אהרון: איך אתה מרגיש שהדיבורים האלה מתקשרים לקול החופשי? גם בקול חופשי צריך למצוא איזון בין חופש למסגרת?

גיורא: בוודאי. אם, לדוגמא, אתה שר שיר. אתה צריך לשיר את התווים הנכונים, בקצב הנכון ועם ההטעמות המתאימות. עם ההתגברות וההיחלשות וכל מה

שקשור בדינמיקה של הצליל. בין כל אלו, בין כל החוקים של המוסיקה, אתה יכול לגלות את החופש. התווים הם לא העיקר, אלא מה שמחבר אותם, מה שזורם ביניהם. כמו בשיבה, מה שחשוב זה לא אם תזכור את כל הפרטים הקטנים שאתה לומד, אלא איזה בנאדם מתפתח מהלימוד הזה. איזה כוחות אתה מקבל. ככה אני מבין את זה. לכן אני מוכן ללמוד תלמוד אפילו שזה קשה לי נורא.

אני אסיר תודה. בשבילי יום רביעי זה היום הכי מיוחד כל שבוע. אני יוצא מפה תמיד נורא שמח, עם הכרת תודה. אם אני יושב שעה עם אלחנן ועוד שעה עם יאיר, אני מקבל כל כך הרבה שאני בקושי יכול לסחוב את זה. אני מרגיש זכות גדולה שהתאפשר לי, עם דאגות הפרנסה שלי והחיים הפרטיים שלי, שאני יכול לבוא לפה ולהיות פה ביום רביעי.

אגיד לך עוד דבר. דיברתי על יאיר ועל אלחנן. יש לי לא מעט שיחות גם עם אנשים פה, צעירים. גם עשיתי פה סדנה, אנשים מתעניינים. יש לי הרגשה שיש לי מקום בשיבה הזאת. לא בגלל שאני מיוחד או זר. גם זה קצת מוסיף עניין, אחד שהוא זר. אבל בגלל שאנשים מתעניינים בבני אדם. מי זה הבנאדם הזקן הזה עם הזקן הלבן הם שואלים?

מתייחסים אליי כמישהו שמעניין אותם לפגוש אותו, לא מישהו שמתעלמים ממנו. יש כמוכן גם אנשים מופנמים יותר, אבל כמעט עם כולם כבר היה לי דיבור פה או שם, ולא דיבור סתם. עשיתי פה שיחה על חינוך. זה עוזר לי, שאני יכול לתת משהו ולספר משהו מהבנה שלי על חינוך או על שירה, ואני שמח שאני יכול לתת את זה פה לאנשים. זה נותן לי הרגשה שאני לא רק מקבל.

אהרון: אנחנו שמחים גם לקבל ממך.

גיורא: אני מאד שמח. זה חסד בשבילי.